

un animator al teatrului timișorean. Îl iubește, scrie cuvinte bune, iar Diogene Bihoi merita aceste cuvinte bune. Consemnează cu bucurie premierele de la Teatrele: Român, Maghiar, German și de Păpuși. Scrie despre examenele celor de la Secția de teatru a Facultății de Arte din Timișoara. Despre studenți și despre profesorii lor. Nu-i scapă nimic și n-are supărări nici pe Victor Frunză, nici pe Traian Penciu, nici pe Ștefan Iordănescu, nici pe Ioan Ieremia, nici pe Sabin Popescu, nici pe doamna Lichiardopol. Scrie cu aceeași bucurie despre spectacolele cu care reșitenii sau arădenii vin la Timișoara. Când salută respectuos înalte vizite, nu uită să-i amintească pe iluștrii locului: „Mulțumindu-le artiștilor bucureșteni (Beligan, Dem Rădulescu, Ion Lucian, *n.n.*) pentru aceste clipe de regăsire emoțională întru teatru, să ne amintim și de o garnitură celebră cu artiști timișoreni în *Tache, Ianke și Cadâr*, care în virtutea trecerii anilor i-a inclus pe Vasile Crețoiu, Ștefan Iordănescu, Gheorghe Leahu, Garofița Bejan, Victor Odillo Cimbru. Cum să piară credința noastră dintotdeauna în teatru?” Ei, n-are cum să piară, chiar dacă mai uităm pe câte unul, și chiar dacă măștrii sau discipolii lor ne mai amărăsc cu vorbe proaste și spectacole stupide. Volumul semnat Ion Jurca Rovina se încheie cu un șir de recenzii despre cărți care trebuie citite sau recitite. „Roata istoriei în farsă absurdă” se cheamă recenzia la volumul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu, *Napoleon, Soldatul și Femeia*, și el, Aurel Gheorghe Ardeleanu, dramaturg timișorean citabil, năpăstuit de uitare. Cu bucurie, cu entuziasm, se consemnează apariția unor cărți de Aurel Buteanu, Iosif Costinaș, Bogdan Ulmu. Loc ar mai fi fost și pentru altele, dar în cele 300 de pagini ale sale Ion Jurca Rovina ne oferă o informație bogată și necesară. Pentru un viitor istoric al teatrului timișorean, volumul *În umbra scenei* rămâne de referință.

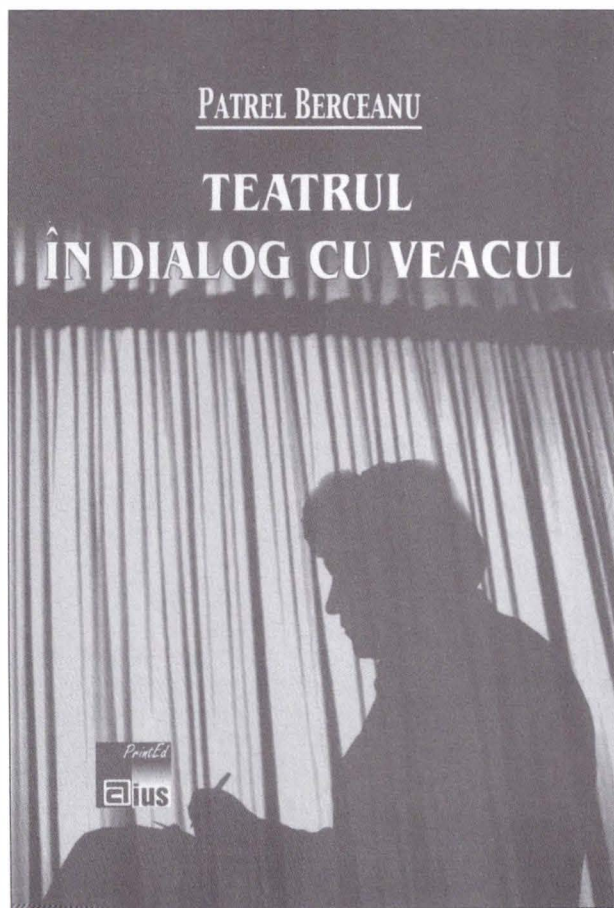
Constantin PARASCHIVESCU

Cronici în volum

Am fost un timp circumspect față de publicarea în volum a cronicilor unui critic de teatru. Curios, dar numai în ce privește cronicarii contemporani. N-am avut aceeași rezervă la cele câteva volume ale lui Liviu Rebreanu, Ion Anestin, ca să nu mai spun de mărgăritarele critice risipite prin publicațiile vremii între 1911–1964 de Tudor Arghezi, strânse în volum în 1975. Am realizat însemnătatea mai târziu, când am avut de reconstituit și analizat o perioadă din trecutul teatrului nostru sau universal, personalitatea unui creator, tendințele conturate în epocă ș.a.m.d. Și, în afară de faptul că ușurează documentarea, scutindu-ne de timpul petrecut cu răsfoirea colecțiilor din biblioteci, ne dau și foaia de temperatură a receptării actului artistic, reușit sau nu. Iar când se întâlnesc cel puțin două semnături despre aceeași creație, se conturează o imagine mai concludentă, fie și din păreri contradictorii, eliptice sau expediate. În două importante centre culturale ale țării, Iași și Cluj, cronicari remarcabili, cu ani de experiență și consecvență în activitate, și-au strâns în volum articolele publicate în presă de-a lungul timpului. Cineva a avut buna inspirație de a face același lucru pentru un distins coleg de breaslă de la Oradea, dispărut nu de mult. Anul trecut, două volume extind exegeza critică și asupra realității teatrale din alte două orașe de tradiție culturală: Craiova și Timișoara.

La Editura AIUS din Craiova a apărut volumul cu scrierile despre teatru ale lui Patrel Berceanu, ***Teatrul în dialog cu veacul***. Nu știam că în mai 2006 s-a grăbit spre cer, era în plină maturitate (55 de ani) și vigoare, cu preocupări multiple, literare și teatrale, afirmat ca poet (cinci volume publicate între 1976–2003), monograf (spectacolele *Titus Andronicus* și *Ubu Rex cu scene din Macbeth*), autor de piese pentru Copii, Profesor la Școala Populară de Artă din Craiova, director al Teatrului pentru copii și tineret „Colibri”, director al cotidianului „Gazeta de Sud”, secretar literar al Teatrului Național din localitate. Și eseist, cronicar, după cum auzeam, dar n-am avut prilejul să-i citesc opiniile în paginile presei culturale craiovene unde și-a publicat majoritatea scrierilor. „Autorul lor trudea la această carte, încercând s-o finalizeze, când viața i-a fost întreruptă atât de brutal”, menționează Natalia Stancu într-o prefață care e, totodată, un esențial studiu al opiniilor teoretice ale semnatarului și al discernământului său critic. „Se baza și promova o justă ierarhizare a valorilor – spune Natalia Stancu. Era conștient de caracterul rezistent în timp al marilor creații, dar și de perpetua lor actualitate, nu o dată provocatoare. Era, în chip firesc, deschis la nou”. Structurată pe patru mari capitole, cartea cuprinde articole și cronici din ultimele trei decenii și jumătate. 1. *Eseuri teatrale* (cu subiecte consacrate lui Caragiale, arta actorului, gâlceava înțelepților – regizor

versus critic, dramatismul liricii și poezia teatrului); 2. *Dialoguri despre teatru* (interesante interviuri cu Silviu Purcărete – care, pentru caietul-program, l-a amânat până în ajunul premierei, –, Cătălina Buzoianu, Bocsárdi László, Yiannis Paraskevopoulos, Kincses Elemer, englezoaica Fania Williams); 3. *Teatrul în lecturi* (comentarea unor volume despre teatru și, inedit, analiza unei piese de Ugo Betti, *Accident la dana de nord*, în care, la capătul unui proces dificil, se dă un verdict surprinzător: mila); 4. *Craiova teatrală – sub pana cronicarului dramatic* (unde e prezentă nu numai Craiova, ci și capitala – cu teatrele Bulandra, Mic și Casandra – Târgu Mureș, Sibiu, Oradea). Entuziast, pătrunzător, rafinat. „E o bucurie pentru cronicar de a fi alături de regizor în tot ceea ce a făcut pentru acest spectacol”, scrie el despre Cristian Hadji-Culea la *Greul pământului* de Valeriu Anania. Despre viziunea lui Mircea Cornișteanu la versiunea

Scrisorii pierdute din 1982: „Să remarcăm totuși cele două atribute artistice de inovație aduse de regizorul craiovean: crearea unui *univers modelat de neîncredere și delațiune* și, în al doilea rând, înțelegerea personajelor ca inteligențe (medii, să nu se înțeleagă altceva) viciate moral, și nu ca niște idiști acționând orbește în lupta pentru putere“. Într-o consemnare despre regia „discretă și probând acuratețea“ a lui Emil Boroghina la *Jocul de-a vacanța* din 1986, valorile piesei sunt subtil semnalate: „Piesa rămâne un model de limbă aleasă, o orchestrație de umor, erotică grațios exprimată, nevoie de visare și un voal de tristețe“.

★

La Timișoara, colaboratorul acestei reviste, Ion Jurca Rovina, publică la Editura Zamolsara volumul de comentarii teatrale intitulat *În umbra scenei*. Cronică și câteva recenzii („pentru simplul motiv că le-am scris“), dintr-o activitate publicistică de treizeci de ani. Un prim grupaj cuprinde cronici apărute sporadic în ziarul local *Drapelul roșu* în perioada 1976–1987. *Recenzii*, le numește dânsul, având exercițiul celor literare, dar, oricum, și un „refugiu, ieșind din cotidianul ideologic, prin interpretare și limbajul specific artei dramatice“. Dar încă neconvins de a persevera, fiind interesat atunci mai mult de beletristică. În 1976 i-a apărut primul roman (*Fericiți când renaștem*), încă trei până în 1988, apoi poezie, teatru. Au fost critici care s-au afirmat atunci în urbe – Traian Liviu Birăescu, Sergiu Levin, Antoaneta C. Iordache. „După 1989, Ion Jurca Rovina a rămas singur pe baricade. Și-a asumat riscurile“, scrie în câteva rânduri de prezentare Cornel Ungureanu. N-a vrut să-și adune cronicile în volum – și îl înțeleg –, dar l-a convins s-o facă un poet și cercetător care și-a înființat o editură, Aurel Turcuș. Grupajul consistent e al perioadei 1990–2006, cu cronici și comentarii publicate în *Renașterea bănățeană* și suplimentul acesteia *Paralele 45, Spectacol* (revistă a Teatrului Național Timișoara), *Teatrul azi*.

Comentarii în general sintetice și clare. Surprinzând calitatea faptului artistic, rețin problematica transpunerii, evaluează rezultatele. „O istorie într-un spectacol“ relevă reușita unei montări din 1983 cu *Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită*, în regia lui Emil Reus, „un spectacol-avertisment, adus în actualitate, care, în termenii săi artistici, estetici, nu se uită“, cu un Ion Haiduc „formidabil“ în rol titular. *Regele Lear* din 1987 se înfățișează ca „Spectacol-avertisment“, unde creația scenică a lui Ion Ieremia „are tensiune, degajă energie umană... dobândind, în ansamblu, amploarea unei simfonii“, iar Vladimir Jurăscu e, în *Lear*, „impunător, cu multă mișcare scenică și gestică“. Un *Hamlet* „novator în modalități de expresie“ de la Teatrul Maghiar, 2003, spectacol ce „asimilează un clasicism textual în viziuni onirice și asamblări postmoderne“, e analizat într-un mic studiu intitulat „Spectacolul, ca mister al tragicului“. *Angajare de clown* de Matei Vișniec îi prilejuiește în 2004 comentariul „Absurd, cu umor și final «pozitiv»“ („spectacolul nu mizează pe șocul finalului din piesă [...] Pe ușa inevitabilului implacabil, trec, pe rând, cei trei artiști. După un intermezzo de balet cu un balerin, Alin Radu, îi regăsim statuați în memoria urbei a cărei Catedrală este proiectată în fundal“), iar spectacolul de amploare *Scrinul negru*, după George Călinescu, al Adei Lupu (2005), socotit „Manifest pentru creație“. Comentarii dominate de decență („Eu nu demolez, pentru că am ardoarea de a deduce și a construi“, spune dânsul) și de tendința de a *citi* un spectacol („Îmi place să spun că eu *citesc* un spectacol – un mod, poate, mai literar, dar prin aceasta, cred, și mai aplicat de a fi în mentalul creației scenice“). S-a ferit să dea lecții, ceea ce e chiar în spiritul profesiei, dar despre producțiile ratate a preferat să nu se exprime. Ceea ce e un privilegiu personal.